

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-177-0-7>

ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Іщук А. М.

*здобувач кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

Інститут пенсійного забезпечення в Україні та деяких європейських державах бере свій початок з давніх часів, коли виникали перші державні утворення і з'являлись перші писані джерела права. На початкових етапах система пенсійного забезпечення не мала інституційного характеру та ґрунтувалась на моральних засадах суспільства.

Перші форми соціальної підтримки, що були поширені на території Київської Русі, мали небагато спільного із сучасним розумінням інституту пенсійного забезпечення, оскільки ґрунтувалась на моральних та християнських принципах та цінностях, не були інституційно та організаційно оформленими. При цьому основи публічного управління системою пенсійного забезпечення було закладено задовго до утворення перших офіційних, інституційно відокремлених державних органів, до відання яких відносилось б вирішення питань організації та функціонування пенсійної системи.

Як зазначає Д. В. Божко, основними формами допомоги і взаємодопомоги у давніх слов'янських общинах у додержавний період були культові форми допомоги і підтримки, до яких належало дотримання громадських традицій, організація княжих банкетів. В останніх брали участь не лише дружинники, а й кожен, хто завітав до князя, включаючи калік, жебраків, прочан. Крім того, однією з форм соціальної підтримки були общино-родові форми допомоги й захисту в межах роду, сім'ї, поселення, а також господарські форми допомоги і взаємодопомоги, в основі яких лежали будь-які форми взаємовиручки [1, с. 109].

Починаючи з X-XII ст. в Україні почався новий етап розвитку допомоги та підтримки нужденним, що було пов'язано із завершенням розпаду первіснообщинного ладу, зміною економічної та соціально-культурної ситуації. Спочатку виникали племінні союзи, а потім

військові та політичні, що, в свою чергу, стало поштовхом для створення Київської Русі, як держави. А. О. Немченко виокремлює такі основні прояви благодійності в Київській Русі: 1) допомога князів та інших знатних людей нужденним, а також доброзичливе ставлення до них, зокрема до жебраків – стало традицією вартою наслідування, як позитивний історичний етап розвитку України; 2) благодійність засновувалась на особистому бажанні князя та його оточення, і тому держава виступала в ролі приватного благодійника; 3) розвиток церковно-монастирської та парафіяльної благодійності [2, с. 139].

При цьому першим джерелом права, в якому було закладено основи соціального захисту нужденних, а також визначено види такого захисту була Руська Правда [3, с. 143-148].

Отже, саме благодійництво стає першою формою соціальної підтримки нужденних та інших верств населення, що потребували допомоги. Суспільний поступ у сфері благодійництва ґрунтувався переважно на моральних принципах та гуманістичних традиціях, а тому будь-якого регулювання або інституційного оформлення інституту пенсійного забезпечення у досліджуваній період не відбулося.

Необхідність закріплення норм соціального забезпечення була зумовлена розвитком суспільних відносин, економічними змінами, запровадженням духовних принципів, пов'язаних з прийняттям і поширенням християнства, складною політичною ситуацією на Русі 1015–1019, 1068–1072, 1113–1125 рр. Усе це вимагало радикальних заходів, законодавчих обмежень, передусім щодо викорінення язичницьких звичаїв, насилля, розбоїв, крадіжок [4, с. 34].

У цей період головною рушійною силою розвитку та урегулювання соціального захисту стало запровадження християнства на території Київської Русі. Тому саме християнські традиції згодом стають основою надання допомоги нужденним та іншим верствам населення.

Зокрема, з метою розвитку благодійництва, надання йому організованого характеру, князь Володимир у 996 році видає Статут (закон), у якому, згідно з релігійними настановами, доручає духовенству і церковним структурам опікування і нагляд за лікарнями, лазнями, притулками для одиноких, устанавлює для благодійних закладів «десятину». Відомо, що князь Володимир здійснив багато прогресивних для свого часу заходів, завдяки яким освіченість, культура русинів досягли високого рівня: заснування училища для навчання убогих людей, богодільні, будинки для паломників,

запровадження народних свят, на яких виявлялася турбота про убогих, сиріт, удів, мандрівників – роздавалася їм велика милостиня [5, с. 30].

Що стосується становлення інституту пенсійного забезпечення в інших країнах світу, то з історичних джерел відомо, що від часу створення перших класових держав (Ш–II тис. до н.е.) до IV–V ст. н. е. в історії соціальної співпраці і взаємопідтримки триває період, що отримав назву філантропічного. Філантропія (від грецьк. *philantropia* – людинолюбство) – це благодійність, допомога кому-небудь. Початок цього періоду поклали перші рабовласницькі держави, які виникли й розвивалися у цей історичний період на території Південної Азії і частково Північної Африки – Єгипет, Шумер, Вавилон, Індія, Китай, що й отримали умовну назву країн Стародавнього Сходу [5, с. 10].

На території сучасних європейських держав інститут соціального захисту почав формуватися ще з античних часів [6, с. 248].

Слід зауважити, що зародження інституту пенсійного забезпечення на території європейських держав так само, як на території сучасної України, було пов'язано з благодійництвом, проте останнє характеризувалось деякими відмінними ознаками.

Як зауважує у своєму дослідженні А. Г. Горілий, у VIII ст. до н. е. на території давньої Греції виникають сотні міст-держав (полісів), у яких й було закладено основи державного регулювання благодійності та опіки, яке стало наслідком антично-демократичного суспільного розвитку. Соціальна допомога у стародавніх суспільствах устрою, який тут існував і який досягнув свого найвищого розвитку в Афінах. Чужоземці та жебраки у давніх греків вважалися за таких, що знаходилися під захистом самого Зевса [7, с. 6-7].

Характерно, що за результатами перепису громадян грецьких полісів та Римської держави, було виявлено осіб, які не могли довести свою належність до громадян і часто потрапляли у статус рабів. Отже, на відміну від благодійництва, поширеного на території стародавніх слов'ян, античні європейські країни надавали підтримку виключно своїм громадянам.

Крім такої форми соціальної підтримки як благодійництво, на території античної Європи з'явилися перші форми взаємопідтримки, яка спочатку поширилася серед купців та інших підприємців.

Наприклад, на території Стародавньої Греції практикувалися угоди купців щодо розподілу як доходів від торговельних операцій, так і втрат внаслідок різноманітних морських небезпек. У Стародавньому Римі передбачалась взаємодопомога членам римських професійних корпорацій, колегій, спілок на випадок захворювання, каліцтва, смерті

для виконання культових обрядів, встановлення пам'ятників, допомоги сім'ям, що втратили годувальника [8, с. 59].

Суттєвий вплив на формування інституту соціального забезпечення на території Київської Русі та інших європейських державах мали християнські традиції. Характерно, що поширення християнства на європейських землях відбувалось у період феодалного пригнічення більшості селян та інших незаможних верств населення. Тому моральне вчення церкви стає основою благодійництва та підтримки нужденних. Держава ж у цей період не виявляла активних заходів у питаннях соціального захисту. Отже, саме церква стає головним суб'єктом соціальної допомоги і підтримки в досліджуваній історичний період.

Таким чином, становлення системи пенсійного забезпечення на території українських земель та європейських держав почалося ще у додержавний період та продовжувався у період виникнення перших держав (V ст. – початок X ст.). Першою формою соціальної підтримки нужденних та інших верств населення, що потребували допомоги стає благодійництво, що ґрунтувалося переважно на моральних принципах та гуманістичних традиціях, а тому будь-якого регулювання або інституційного оформлення інституту пенсійного забезпечення у ранньфеодалних державах не відбулося.

Література:

1. Божко Д. В. Становлення та розвиток правового інституту соціального забезпечення у зв'язку із тимчасовою непрацездатністю. Право та інновації. 2015, № 3 (11). С. 108-114.

2. Немченко А. О. Благодійність в Київській Русі, як соціально-культурна засада розвитку благодійної діяльності в Україні. Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2010. № 4 (8). С. 138–141.

3. Руська правда XI – XII ст. за списком 1282 року: Німчук В. Історія української мови. Хрестоматія X-XIII ст. Житомир: Полісся, 2015. 350 с.

4. Єрмолаєв В. М., Єрмолаєв В. М. Принципи «Правди Руської» продовжують жити в правовій системі сучасної України. Проблеми законності. 2020. Вип. 150. С. 34-51.

5. Фурман А. В., Підгурська М. В. Історія соціальної роботи: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 174 с.

6. Хомин О. Й., Бутрин О. І. Соціальний захист населення: суть поняття та еволюція. Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2015. Вип. 1. С. 245-254.

7. Горілий А. Г. Історія соціальної роботи. Навчальний посібник. Тернопіль: Видавництво Астон, 2004. 174 с.

8. Длугопольська Т. І. Історія розвитку законодавства про соціальний захист населення: міжнародний аспект. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Вип. 3 (7). С. 58-63.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-177-0-8>

**TWITTER-RECEPTION OF PUBLIC OPINION
ON THE INITIATIVE OF THE PRESIDENT OF UKRAINE
ON FINANCIAL INCENTIVES FOR VACCINATION
FROM COVID-19**

Kalnysh Yu. H.

*Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor at the Department of Sociology
Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine*

In the midst of the pandemic, COVID-19 vaccination has become one of the most important tasks for the government of each country. In many countries, various incentive methods, including financial ones, are used to encourage people to be vaccinated.

In the United States, for example, \$ 100 has been issued to all fully vaccinated citizens since the end of July, and there are many local events that vary from state to state. For example, in New York there is a program of the City Hall, according to which vaccinated people are given tickets to the botanical garden, aquarium and sports events. In Europe, the first country to introduce financial incentives was Serbia, where in May they promised to pay each vaccinated citizen about € 26. However, this measure was later declared ineffective, as the dynamics of the number of vaccinated in May did not change significantly. And an experiment by scientists from Sweden showed that with a monetary reward of about \$ 24, the vaccination rate increases by 4%. Some countries are implementing incentive programs for certain groups of the population. For example, in Georgia, the government has promised each vaccinated pensioner a one-time supplement to the pension of approximately \$ 63, and in Lithuania they plan to pay € 100 to people over the age of 75 who are vaccinated by December [1].